

Vladimir MIHOLEK

TRGOVINA OBITELJI BRENNER U ĐURĐEVCU

Najpoznatiji đurđevečki trgovac **Ferdinand (Ferdo) Brenner** rodio se 2. listopada 1861. u Pitomači. Njegov otac, također Ferdinand (1835.-1910.), došao je mlad iz Austrije u Podravinu, u Pitomaču otprilike kad i Dragutin Götz iz Mađarske. Ubrzo su upoznali sestre Barbaru i Josipu Điketa (Gjicketta) iz Đurđevca, pa se i oženili. Götz je oženio Barbaru (rođ. 1847.) a Ferdo Josipu (1841.-1907.) s kojom je imao dva sina, Josipa, konjaničkog časnika i Gabrijela, koji je nakon njegove smrti preuzeo vođenje trgovine u Pitomači. Rodila im se i kćer Paula, udana Smrček u Zagrebu, kod koje je Josipa i umrla. Pokopana je u Pitomači. Ferdo ml. skrasio se u Đurđevcu gdje je 13. ožujka 1897. otvorio trgovinu. Taj datum je upisan u županijskom registru, međutim, prema sačuvanom računu vidljivo je da je trgovina djelovala od 1895., ako ne i od početka devedesetih godina. Sa ženom Vilhelminom imao je petero djece; Miroslavu, Roberta, Milana, Dragutina i Mariju. U kojoj kući je Brenner živio i vodio trgovinu, nije mi poznato. Kuću na kbr. 363 (prema katastarskoj karti iz 1868.) u kojoj je bila trgovina o kojoj je riječ u ovom tekstu, kupio je 1906. na temelju kupoprodajnog ugovora od 19. lipnja. Kupljena je od udovice Ane Semeraj (suprug Đuro rođ. 18. IX. 1878.), tada nastanjene u Zagrebu, za 28. 000 kruna. Poslovni prostor zauzimao je ukupno 174 m², **od čega se 134 m² odnosilo na veću prostoriju, a 40 m² na manju.** Prema kazivanju Đuke Tomerlina Picoka iz Đurđevca spomenutu kuću Brenner je dao sagraditi 1907. Podatak potkrjepljuje fotografijom te kuće na čijoj je poleđini, bila upisana godina gradnje. Fotografiju je objavio u svojoj knjizi o Đurđevcu, no ona se kod tiskanja negdje zagubila tako da taj podatak ne možemo smatrati vjerodostojnim. Prema tome, ostaje nepoznato je li Ferdinand tu kuću kupio ili ju je dao sam podići.

Čime se sve Brenner bavio do te godine nije mi poznato, ali je činjenica da je 1893. platio 503, 58 forinti poreza na osnovu kojeg je postao zastupnik u skupštini Bjelovarsko-križevačke županije, i to do 1898. godine. Znamo jedino da je u Đurđevcu posjedovao paromlin *Podravina* d.d. (osnovan 1889.), u kojem je radilo 6 radnika i jedan nadničar. Podignut je na pješčanom brežuljku u današnjoj Bjelovarskoj ulici, a njegovi temelji se još i danas tamo naziru. Naravno da je, kao najveći dioničar, postao njegov prvi ravnatelj. U prvoj polovici 20. st. to će dioničko društvo prerasti u *Ujedinjene paromline* d.d. u sklopu kojeg su bili i mlinovi u Pitomači i Bjelovaru. S dolaskom

Ferdinand Brenner, kraj 19. st.

željezničke pruge u Đurđevac 1909. mlin je još više dobio na važnosti jer je od nje bio udaljen kojih dvjestotinjak metara pa je Đurđevac tada imao dvije željezničke stanice; glavni đurđevčki kolodvor i stanicu Đurđevac-mlin. Kao takav, izlagao je svoje mlinarske proizvode na regionalnoj izložbi đurđevčke podružnice *Gospodarskoga društva*, koja se održala 27. rujna 1893. u dvorištu i prostorijama Staroga grada. Već tada je Ferdo slovio za jednog od najimućnijih u Đurđevcu, uz veleposjedničke obitelji Braun i Nöthig. Istina je, da je kao Židov, donio sa sobom i određeni kapital koji je obitelj uložila u podravsko gospodarstvo.

Budući da je u to vrijeme došlo do buđenja cjelokupnog gospodarstva u ovom dijelu Podravine, došlo je i do potrebe ovdašnjih poduzetnika, trgovaca i obrtnika za svježim novcem kako bi mogli razvijati i širiti poslove. Zato je bilo nužno u tu svrhu otvoriti bankovnu ustanovu, odnosno štedionicu, koja bi iz štednih uložaka davala zajmove i pozajmice. Stoga je Ferdo 1893. okupio grupu đurđevčkih poduzetnika i veleposjednika među kojima su prednjačili Židovi, i osnovao *Prvu podravsku dioničarsku štedionicu*, prvu ustanovu takve vrste u Đurđevcu. Već slijedeće godine imala je promet od 80.000 forinti, te čiste dobiti od 3.263 forinti. Promet novca je tijekom 1895. narastao na 1.204.546 forinti, a dobit na 8.454 forinti. I u ovom slučaju je bio izabran za prvoga ravnatelja, a štedionicom je predsjedao do kraja devedesetih godina 19. stoljeća. U ravnateljstvu su 1899. bili ugledni Đurđevčani; odvjetnik dr. Petar Zrelec, Rade Horga, pravnik Matija Vedriš, trgovac Josip Kohn i veleposjednik Emanuel Braun. Nadzorni odbor su sačinjavali; veleposjednik Dragutin Götz iz Pitomače, općinski bilježnik Nikola Kovačić, odvjetnik Izidor Lichtenberg i Albert Kohn. Štedionicu je vodio Dragutin Franz s blagajnikom Josipom Borošom. Uglavnom ista interesna skupina osnovala je 1897. i *Zadrugu za uzajamnu pomoć* kojom su nastojali privući niže i siromašnije slojeve. Ferdo je u njoj bio član ravnateljstva. Iste godine je u Đurđevcu počela s radom i *Banka za Podravinu d.d.* pa su očito preko te zadruge nastojali privući što više klijenata, a na štetu novoosnovane banke. Jasno je to i po tome što se zadruga ubrzo (1905.) ujedinila sa štedionicom. Proširenjem poslova Brenner je toliko ojačao da je 1907. kupio najveći broj dionica (280 kom.) za pokretanje novog paromlina u Koprivnici. Uz to je bio i jedan od osnivača *Vatrogasnog društva* u Đurđevcu 1890. godine, a vrijedi spomenuti i njegovo članstvo u županijskom izložbenom odboru na velikoj milenijskoj izložbi 1894. u Budimpešti.

Nažalost, nemila sudbina zadesila je Ferdu Brennera jer je umro 1908. od posljedica nesretnog događaja u 47. godini života ostavivši suprugu sa malodobnom djecom. Bio je to težak udarac za obitelj koji se itekako odrazio na njeno poslovanje jer je sav posao pao na leđa udovice Vilhelmine. Par godina prije uputio se kolima u vinograd, konji su prevrnuli kola, uslijed čega je zadobio unutrašnje povrede koje se nisu mogle zaliječiti. Nakon smrti trgovinu je preuzela supruga a od 19. svibnja 1919. sin Robert (umro 29. XI. 1949.) koji je 1917. postao tek punoljetan. Sama trgovina opstala je sve do kraja drugoga svjetskog rata. Na istom mjestu je poslije podignuta stambena zgrada u kojoj je bilo smješteno trgovačko poduzeće *Sloga* koje i danas u njoj djeluje.

Ferdinand je bio Židov, no neki su mi stariji Đurđevčani tvrdili da je prešao na katoličku vjeru. Uvidom u župne matične knjige i u Knjigu prelazaka nisam našao zabilježenu obitelj Brenner, iako je Ferdinand pokopan na đurđevčkom katoličkom groblju. Njihovu pripadnost židovskoj zajednici možemo potvrditi i prema jednom dopisu Robertu Brenneru od strane židovske općine u Nagykanizsi u Mađarskoj od 31. siječnja 1949. Već 10. tekućeg mjeseca Robert se kod njih interesirao za sudbinu supruga izvjesnih Adolfa Bergera i

Brennerova trgovina, početak 20 st.

Gabora Molnara. U dopisu ga židovska općina obavještava da više nisu žive, već samo Rozsi Trinkl, rođena Rechnitzer. Očito da se je kao Židov interesirao za sudbinu svojih sunarodnjakinja s kojima je vidljivo bio u nekoj vezi. Robert je ipak imao određene veze s katoličkom Crkvom jer je, a to je vidljivo u daljnjem tekstu, davao novčane darove župniku i uplaćivao mise za oca. Dvojbu možemo riješiti jedino saznanjem da je Ferdinandova supruga Josipa, rođena Đurđevčanka, bila katolkinja. Vjerojatno je to bio razlog što su Robert, i njegova braća preživjeli ustaška hapšenja.

Brennerova trgovina je bila nadaleko poznata po velikom izboru robe, ali i po uzrečici *Ti, mulec Brenerov*. Navodno je Brenner imao magarca a to potkrjepljuje i podatak da je u popisu županijske stoke obavljenom 1896. zaista upisan jedan magarac. Ta uzrečica je bila sinonim za priglupog čovjeka, a danas jedva da se i zna za nju. Do danas su sačuvane dvije poslovne knjige trgovine koje mi je ustupio Josip Cugovčan iz Podravske Sesveta, a koje su spletom okolnosti završile u njegovoj bogatoj etnografskoj i arheološkoj zbirci. (Zahvaljujem mu što mi je omogućio uvid u njihov sadržaj). One obuhvaćaju mali vremenski period, ali nam podosta govore o trgovini i pojedinostima iz života Roberta Brennera i njegove obitelji.

Prva knjiga je podeblja, s 600 numeriranih stranica. Naljepnica na koricama je otkinuta pa se ne može znati njezin točan naziv. Odnosi se na period od 9. IX. 1919. do 31. XII. 1920. Početak vođenja knjige poklapa se otprilike s Robertovim preuzimanjem trgovine od majke. Ispisano je 153 stranice, dok su ostale stranice neispisane. Knjigu je do kraja rujna 1920. vodio Brennerov zastupnik Mato Martinković, a nadalje Filipović (ime nepoznato) koji ga je zamijenio. U njoj je bilježeno stanje blagajne za svaki radni dan (osim nedjelje i blagdana) pojedinačno. Stanje blagajne po prijenosu iz prethodne knjige na dan 9. rujna 1919. iznosilo je 26.854,34 krune uz dodanu svotu dnevnoga utrška tog dana od 3.197,10

kruna. U svakoj stavci isplate i uplate upisana je vrsta robe ili usluge, i svota. Svakodnevno je upisivani utržak maloprodaje, veleprodaje duhana, plaćena dobavljena roba, izdaci za razne potrebe trgovine, gotovina koja je išla u kuću, porezi, kao i roba koja je bila namijenjena za kuću i osobne potrebe. Od 7. listopada 1920. dodana je stavka dužnika u kojoj se vidi uplaćeni dug za otprije podignutu robu.

Na temelju podataka iz obje knjige očito je da se u trgovini prodavala manufakturna roba i željezo, ali i ponešto prehrambene robe. Budući da je Đurđevac u to vrijeme već imao telefonsku liniju, roba je zasigurno naručivana telefonom, ali i po zastupniku Martin-koviću koji je često putovao u Zagreb, Bjelovar, Celje, kao i u druge gradove. Tom je prilikom osobno nosio novac i plaćao robu dobavljačima, kao i naručivao novu. Dobivao je plaću od oko 2.000 kruna. Prema isplatama gotovine vidi se kamo je putovao i koliko je za to dobivao za opskrbu i putne troškove. Kod prve isplate dano mu je 665 kruna (26. IX.), a za trošak u Zagreb 186 kruna (22. IX.), zatim 527 kruna (26. XI.), za put u Celje i Zagreb 1.116, 40 kruna i na sam Badnjak osobno je nosio u Zagreb 10.000 kruna za dopremljenu sol. Tijekom iduće godine mu je još desetak puta isplaćen novac za poslovna putovanja. Jedno od njih je bilo u Zagreb 27. srpnja kad je nosio čak 36.505,70 kruna za tamošnje dobavljače (Franjo Schnur 1.523,70 kr., *Weiberger i drug* 5.812 kr., *Je-ka* i *Singer i Jahl* po 8.000 kr., Ferdo Kovačević 2.450 kr., *Starčević i Matković* 720 i Žiga Furman 10.000 kr.). Najveći dio robe Robert je plaćao pouzecom na željeznici u Đurđevcu, a pojedine uplate je obavljao i preko Hrvatske sveopće kreditne banke. Popis dobavljača robe vidljiv je u slijedećoj tabeli.

Tabela 1. Popis dobavljača robe (9. IX. 1919.-31. XII. 1920.)

dobavljač	opaska
<i>Patria</i> d.d. Zagreb	Konjak
<i>Merkur</i> Zagreb	Knjižara
<i>Weinberger i drug</i> Zagreb	-
<i>Kugli</i> Zagreb	tiskara i knjižara
<i>Eliaš i Lach</i>	Duhan
R. Polaček Zagreb	-
<i>Schlezinger i drug</i> Zagreb	-
M. Penkala Zagreb	Pisaći pribor
Leopold Frenzman Zagreb	-
<i>Josip Bolković i sin</i> Zagreb	-
<i>Braća Svježić i drug</i> Zagreb	-
<i>Fructus</i> Zagreb	Voće
Dragutin Ređep Bjelovar	-
<i>Hif</i> Zagreb	Laštilo
<i>Brodman i Kaufer</i> Zagreb	-

Žiga Furman Bjelovar	-
E. Ebenspanger Bjelovar	-
Oskar Fuchs Zagreb	-
F. Stern Zagreb	-
Štimac i Grivičić Zagreb	-
L. Müller Zagreb	-
H. Franck Zagreb	-
Ferdo Kovačević Zagreb	-
M. Drobac Zagreb	-
Weiss i Hirschler Zagreb	-
Ignac Jelenc Karlovac	-
Vinko Vošicki Koprivnica	tiskara / tiskani- ce
Luka Golub Budrovac	germa
Ž. Weiss Zagreb	germa
Hrvatska d.d. željeza Zagreb	-
Mervar i Hodniković Zagreb	-
Franjo Schnur Zagreb	-
Tomo Klepac Đurđevac	željezo
Jakob Fürst Bjelovar	željezo, duhan
Braća Breyer Bjelovar	željezo
Franz Petschuch Celje	-
Dragutin Jakčin Virovitica	-
Koloniale Zagreb	kolomaz
Jugoslavenska tiskara Ljubljana	-
Štoos i Kohek Zagreb	-
M. Reitter Virovitica	-
Union Zagreb	keksi, bomboni
Bela Pollak Zagreb	-
Tvornica likera Zagreb	-
Sever i drug Ljubljana	-
A. Birolla Zagreb	-
Gerić i Baričević Vrbovsko	-
Tvornica metala Velika Gorica	-

Filip Mayer Zagreb	-
Grafika Zagreb	-
Kemička tvornica d.d. Osijek	-
Martin Nađ Ferdinandovac	čavli
Matej Švedek Kalinovac	žigice, galic
Julio Weiss Dalj	željezna roba
Tvornica štapova Sunja	-
Josip Svoboda Zagreb	-
Seligman Bjelovar	petrolej
Miroslav Weiner Đurđevac	dopisnice
Scwarz Zagreb	karbit
Posavec Zagreb	sol
Knjižara ćirilometodska Zagreb	-
Jadran Zagreb	papir

Dnevni utržak iznosio je po nekoliko tisuća kruna, što je bilo malo ako se uzme u obzir da je u idućoj godini on iznosio preko deset tisuća. Već 13. siječnja utrženo je 12.934,36 kruna. Ovaj omjer vjerojatno je bio posljedica ratnih zbivanja koja su osiromašila narod i povisila cijene. Brenner se uz to bavio i veleprodajom duhana, i to uglavnom u Zagrebu gdje je poslovao s tvrtkom *Eliaš i Lach* te u Bjelovaru s Jakobom Fürstom. S tim poslom upravo se počeo baviti jer je prvi utržak od veleprodaje duhana upisan 23. rujna 1919. u iznosu od 6.850,10 kruna, što u odnosu na utržak trgovine i nije bila puno veća svota. Najveću preprodaju obavio je 16. lipnja 1920. preko Martinkovića koji je dobio putni trošak za putovanje u Zagreb (697 kr.) gdje je platio 486 kruna za otpremu duhana. Za taj posao Brenner je posuđio od Vladislava Klanfara 35.000 a od Franje Pavetića 45.000 kruna, da bi u tom poslu zaradio 38.397,10 kruna. Klanfaru je već sutra vratio novac a Pavetiću 24. lipnja. Ne može se reći da mu je poslovanje teklo glatko. Posuđivao je novac i od *Prve hrvatske štedionice* u Đurđevcu uz kamatu od 8 %. No, činjenica je da mu je duhan donosio najveći dio zarade.

U samoj trgovini radila su, po svemu sudeći, dva trgovca, no iz isplata novca za njihove plaće nije to mogao točno utvrditi. Samo je trgovac Živko prezimenom spomenut u knjizi. Plaće su dobivali krajem mjeseca, no za kolovoz 1919. (11. IX.) ona isplaćena sa zakašnjenjem. Za studeni je isplata iznosila 770, za prosinac 780 a za siječanj 1920. 770 kruna, što može značiti da je jedan trgovac bio zbog određenih razloga odsutan. U trgovini je posao učio i jedan šegrt imenom Milan (prezime nepoznato). Doznajemo to iz troškova koje je Brenner imao za njega. Dao mu je sašiti košulju (krojač Mihinić za 112 kr.), hlače (30 kr.), mantlin (krojač Singer za 300 kr.), odijelo (100 kr.) i popraviti cipele (150 kr.). Namještenici su mu bili prijavljeni *Bjelovarskoj okružnoj blagajni za potporu bolesnika* koja je bila jedan vid današnjega zdravstvenog osiguranja. Za njih je tijekom 1920. uplatio u sedam navrata 1.909,75 kruna. Kao poslodavac, plaćao je 1/3 sam, dok je ostale 2/3 namirivao iz plaća namještenika. U slučaju kakve bolesti namještenik je imao pravo na

Interijer Brennerove trgovine, 30.-te godine 20. st.

besplatnu liječničku pomoć, lijekove, medicinska pomagala, te hranarinu za bolničko liječenje, i to najviše za 20 tjedana.

Budući da je prodavao piće, morao je plaćati đurđevačkoj općini potrošarinu prema količini prodanog pića a zbog točenja rakije i ruma i porez na točarinu Poreskom uredu u Bjelovaru. Plaćao je i monopolsku točarinu za koju je 9. listopada 1920. platio 5.086,96 kruna. Nadalje, spominje se i duhanski paušal, porez na maloprodaju duhana, kao i izravni porez (28. IX. 1920. plaćeno 1.397 kr.). U troškove je upisana i mjestovina za štant od 20 kruna uplaćena općinskom poglavarstvu, a odnosi se vjerojatno za prodaju na mjesnom sajmu. Svu svoju imovinu, kuću s namještajem, trgovinu s robom i skladište s robom, redovito je osiguravao kod *Croatia* osiguravajućeg zavoda. Policu osiguranja br. 239.539 zaključio je 23. IX. 1919. plativši 1.400,40 kruna, i to na godinu dana. Iduće godine ta je svota iznosila 1.422 kruna. Kupljena roba dovozila se željeznicom, a s kolodvora dopremala zaprežnim kolima do trgovine. Holler je za dovoz vagon dasaka plaćen 480 kruna, za neko željezo 189, Jankoviću je isplaćeno za dovoz ugljena, a Majstoroviću 420 kruna za sol i drugu robu. Za prijevoz Brennera u Šemovce Holleru je izdvojeno 50 kruna. Za pretovar robe uzimani su nadničari: Jadanu je za 16 dana plaćeno 612 kruna, kao i 128 za pretovar soli. Kod soli mu je pomagao i Pajtak za 48 kruna. Istovremeno je za 64 kruna kupljeno vino od nekog Kovačića, koje je bilo namijenjeno nadničarima za okrjepu. Brenner je 20. ožujka uzeo 240 kruna za odlazak u Koprivnicu da sam obavi kupovinu dasaka. Prema upisanim foringašima očito je da je kupovina obavljena jer su prekosutra Dobrošek i Boroš kolima dovezli svaki po jednu turu dasaka (404 i 380 kr.), a slijedeći dan Holler (568. kr.), i to direktno iz Koprivnice. Idućih dana su dovežena još troja kola, ali ne piše odakle, s

đurđevečkog kolodvora ili iz Koprivnice. Roba je dovožena i iz Mađarske, odnosno Vizvara, vidljivo po isplati prijevoznika Belobrka (12. listopada za 230 kr.).

Među ostalim stavkama navodi se mjesečna isplata po 100 kruna *Ujedinjenim paromlinima* u Đurđevcu za nekakvu stanarinu. Pretpostavljam da je Robert moguće koristio kakav skladišni prostor u mlinu u Đurđevcu, ili pak u Bjelovaru, jer je i tamošnji mlin bio u vlasništvu dioničkog društva. Zanimljivo je da je od listopada 1920. vođena evidencija isplate otkupa jer je Brenner počeo od seljaka kupovati jaja, grah i bundevine sjemenke. Dnevno je u kuću uzimano iz blagajne po nekoliko desetaka kruna gotovine, ali i za razne druge potrepštine, iz vlastite trgovine ili od drugih trgovaca. Ako je što uzeto s vlastitih polica, upisani su u knjigu vrsta robe i cijena koštanja. Obitelj je uzimala: voće, pecivo, maslac, cigarete, lonce, tepsije, žnore, piliće, krumpir, češnjak, kukuruz, pšenicu, brašno, vino, meso i drugo. Potrebno žito i brašno kupovao je u mlinovima kod Brauna i Nöthiga u Đurđevcu. Osobito je bila povećana kupovina pred Božić 1919. kada je odvojio 280 kruna za 200 kg krumpira, 840 za vino, te 5.377 za dvije svinje za klanje. Jedna je kupljena od Mije Balatinca za 2.577 a druga od Frankovića za 2.800 kruna. Mesaru za klanje je platio 46 kruna. Iduće godine kupljena je žutica (platno) od Singera (480 kr.), brezove metle (20 kr.), za brušenje kuhinjskih noževa dao je 35 kruna, za 110 litara vina 1.635 kruna a pred Božić za božićne stvari i poklone 2.000 kruna. Ogrjevno drvo kupio je u Čepelovcu, od Barusića 3 hvata (1.740 kr.) i Paurovića pola hvata (240 kr.). Ostali troškovi su bili: za dopremanje pošte mjesečno je izdvajao po 10 kruna, na nekoj zabavi potrošio je 131, za put u Kalinovac 120, u Donju Dubravu 942, u Daruvar 2.500, u Zagreb 6.731 krunu, stolaru Miji Miholeku za izradu stola 150 kruna, pekaru Horvatu za pečenje kruha 101, za groblje i zvonjenje 60, za telefonski imenik 3, za misu za pokojnog oca 60 i za zidni kalendar 16 kruna. Što se mesa tiče, govedinu i junetinu uzimao je od mesara Kreszingera i Fischera koje je isplaćivao mjesečno. Uglavnom je kupovao od Kreszingera, i to prosječno po 200 kruna. Mlijeko je uzimao od mještana. Strbanki je za rujana i listopada 1919. dao 96 i 90 kruna a Filipoviću 123 i 88 kruna za studeni i prosinac. Za siječanj iduće godine platio je Ređepu 143,50 kruna, za veljaču nije ubilježeno davanje, za ožujak 139,50 kruna, travanj 135, svibanj 186, za lipanj Đuriševiću 180 a za studeni 184 kruna. U prosincu je dano dva puta za mlijeko; 124 kruna 30. prosinca i 186 kruna zadnjeg dana u godini.

Nekoliko izdataka odnosi se i na samu trgovinu. Od limara Drobnička kupljena je karbit-lampa (50 kr.), za dućanske kalendare je izdvojeno 56 kruna a 155 za tiskanice od Vošickog u Koprivnici. Odišla za malu djecu nabavio je od krojača Singera (361 kr.), te ih preprodavao za imućnije Đurđevčane. Sigurno je da je držao u trgovini i staklo jer je kupio *dijamant* (nož za rezanje stakla) za 240 kruna. Na kraju je na pošti za upućeni brzogov letrovcu Rakuschu u Celje uplatio 10 kruna. Robert je s početkom 1920. krenuo u izgradnju plotu jer je postojeći zasigurno dotrajao. Pajtak je 26. siječnja za 70 kruna doveo trupce na pilanu kod Brauna gdje su oni ispiljeni u daske prilikom čega je ujedno i pomagao kod samog piljenja. Braun je za piljenje također računao 70 kruna. Plot je postavljao neki Pavec 5. ožujka za 140 kruna. Navodi se da je plot postavljao ili obnavljao pod istu nadnicu i na *Balondinom*. Smatram da je Brenner posjedovao dotičnu kuću koju je iznajmljivao. Spomenuti Pavec je već u listopadu vršio na plotu neke popravke. Istodobno je Brenner krenuo i u izgradnju novoga štednjaka u kuhinji za koji je na ciglani kod Patriarke kupio cigle za 400 kruna. Za 100 kruna uzeo je i cementa. Dva dana nakon kupnje (26. II.) zidar Nikša je počeo s radom (70 kr.), no 4. ožujka je zabilježeno plaćanje 500 kruna zidaru Čerčeku. Moguće da Robert nije bio zadovoljan s Nikšinim radom pa je posao nastavio

Račun

Zobtrugu Anke Horvat u Zagrebu

2 hmaaa Anka 7 1920

Račun

u Zagrebu dne 20. rujna 1895

Pa J. Brenner

Assacp

Račun trgovine iz 1895.

prijašnji konji bili prodani jer su prevrnuli kola kojima se vozio u vinograd. Kupovina konja naslućuje se prvom nabavom sijena u ožujku 1920. (793 kr. za 610 kg) za čiju dopremu je isplaćen Boroš (30 kr.). U travnju su kupljene dvije kobile, jedna od Čerkeza na konaku za 10.000 a druga od Đurđevčana Đuriševića za 14.000 kruna. Nadalje, upisana je nabavka cjelokupne opreme za konje, sijena, zobi i ostalog: dva hama (3.300 kr.), dva oglavnika kod užara Mihalica (60 kr.), remeni (20 kr.), štrange od Štimca u Čepelovcu (160 kr.), žvalje (40 kr.), slama od Korlina (1.000 kr.), sijeno od Frančine (665 kr.), od Fučka u Čepelovcu (500 kr.), od Đure Viščevića (4 voza za 3.200 kr.), još osam vozova za 2.860 kruna, zatim zob od Brauna za 1.176 kr. (156 kg koštalo 678,60 kr.) i Götza u Pitomači za 3.007 kruna, potkivanje kod kovača Berte (50 kr.), Bartolića (145 kr.) i Vinkocija (120 kr.). Kola je imao otprije, ali je morao 120 kruna uložiti za popravak, za *duge lojtre* (dugačke stranice kola za prijevoz slame, sijena, drva i sl.) kod Katulića (70 kr.) i za sjedala 200 kruna. Rud je nabavio isto kod Katulića (90 kr.) a okivanje lojtri, sfere i ruda obavio je kovač Vinkoci (207 kr.). Pred zimu 1920. dopremio je kočiju za 6.000 kruna, pa čak i saonice (300 kr.). Međutim, jedna mu je kobila oboljela jer je u dva navrata platio lijekove za liječenje (82 i 84 kr.). Oboljelu kobilu zasigurno je nakanio prodati, budući da je 28. rujna podigao kod općinskog poglavarstva *pašuš* (stočna putnica) radi prodaje na sajmu. Bio je to vrlo velik trošak te godine. Ubuduće više nije morao drugima plaćati prijevoz u okolna mjesta.

Brennerovi su držali slugu i služavku koji su obavljali razne poslove po kući, u vrtu i kod dopreme i istovara robe. Služkinji Anki Horvat mjesečno je isplaćivano po 80 kruna. Umjesto nje je u srpnju uzeo djevojku Seleš koju je do kraja godine platio 420 kruna. Nabavio joj je novu odjeću za 240 kruna i platno za plahte (300 kr.). Kako se zvao sluga, nisam mogao utvrditi, no mogli su to biti Pajtak ili Jadan koji su često za njega radili. Poimence se on nigdje ne spominje, kao ni plaća mu.

Na kraju su tu i vlastiti troškovi Roberta Brennera. Od odjeće je 1919. kupio odijelo od Posavca na *placu* (tržnica) za 456 kruna, zatim dva šešira za 650 kruna, M. Balatinec je ši-

Čerček. Od ostalih radova u kući navodi se utovar stajskog gnoja 6. ožujka (Berta 50 kr.). Prema tome Brennerovi su vjerojatno držali i krave. Za svinje za klanje to se ne bi moglo reći jer ih je pred Božić kupovao, i to dvije, a konje tada nije imao. Posjedovao je i vrt jer je 18. ožujka dao za 16 kruna nabrusiti vrtni alat kojim su 9. travnja Balonda i Balatinec taj vrt i štihali (100 kr.). Platio je još nepoznatom popravak vrata (70 kr.), čišćenje groba (15 kr.) pred Sesvete i pregrađivanje staje (80 kr.) u studenom. Bila su tu i dva čišćenja dimnjaka (40 i 45 kr.) od strane dimnjačara Dokuša kao i mali popravak sata (6 kr.) uraru Šestaku.

Ostaje nepoznato iz kojeg razloga Brennerovi dotad nisu imali konje iako su posjedovali staju i imali velike potrebe za prijevozom. Vjerujem da je to povezano sa tragičnom smrću Ferde Brennera nakon koje su

vao jedno odijelo za 490 kruna, Kucel košulju za 35, postolaru Janačeku dao je 130 kruna za cipele a Filipoviću 500 za druge. Nagodinu je kupio *štof* za odijelo (680 kr.) a krojač Pintar ga je šivao za 300 kruna. U prosincu je uzeo još jedno odijelo za čak 1.700 kruna. Nabavio si je još jedne cipele (600 kr.) kod Filipovića, sandale (200 kr.) od Ferenčića a za popravak obuće izdvojio je tijekom godine 565 kruna. Šišanje i brijanje ga je stajalo mjesečno 20-25 kruna. Manje novca je potrošio i na zdravlje. Dr. Fran Rajski mu je liječio uho (20 kr.), a za ostale liječničke troškove i lijekove utrošio je 57 kruna, pa bi se moglo reći da i nije imao nekih većih zdravstvenih problema. Samo jednom je uzeo aspirine za 4 kruna. Najveći izdatak imao je 28. listopada 1919. za nove zube (5.200 kr.) koje je dao izraditi kod zubara Altstädlera u Zagrebu. Vjerojatno mu je ostao dužan za posao jer je Martinković 18. lipnja iduće godine osobno zubaru nosio 2.000 kruna. Približnu svotu (5.226 kr.) potrošio je za odlazak supruge Rize kod liječnika u Zagreb, u koju je bio uračunat putni trošak i odjeća. O kojoj se bolesti radilo, nije navedeno. Zbog čega je imao sudske sporove također nije poznato, budući da je odvjetniku Izidoru Lichtenbergu iz Đurđevca za zastupanje u parnici platio 4.000 kruna, a odvjetniku Beganiću za neke pravne intervencije 265 kruna. Kao jedan od imućnijih mještana redovito je uzimao ondašnji tisak. U kući se čitao *Jutarnji list*, *Zabavnik* i *Koprive*, koje je naručivao od Vereša u Zagrebu. Plaćao ih je mjesečno. Na pretplatu je još uzimao *Novosti* (100 kr.) i *Hrvatski drvotrzac* (60 kr.). Kao takav, bio je član raznih društava i udruženja u Đurđevcu kojima je plaćao članarinu: *Hrvatskom Sokolu* (24 kr.), *Prvoj obrtnoj zadruzi* (24 kr.), *Vatrogasnom društvu* (5 kr.) i športskom društvu *Graničar* (utemeljiteljna članarina od 100 kr.). Uz to je još članarinu plaćao Zemaljskom savezu trgovaca u Zagrebu (120 kr.) i Matici hrvatskoj (32 kr. za 1919.) Ponešto je davao i u dobrotvorne svrhe. Siromasima koji su kucali na njegova vrata skoro svakodnevno udjeljivao je po krunu, a mužikašima koji su mu kao čestitari dolazili u kuću za novogodišnje blagdane, dao je 40 (1919.) i 20 kruna (1920.). Darivao je đurđevečku siromašnu djecu (54 kr.), *Radšine* pitomce (40 kr.), učenike (20 kr.), redovito crkvu, školu spužvama za brisanje ploče, karbitom *Prvu obrtničku zadругu*, neku Hrženjakovicu sa 50 kruna kao pomoć za sprovod, a sokolskom društvu je jednom platio prijevoz do Kloštra (200 kr.).

Tabela 2. Troškovi za novine, telefon i plaće za 1920. (u dinarima)

	Jutarnji list	Zabavnik Koprive	plaće	telefon
Siječanj	121,50	-	770	43,95
Veljača	-	-	1.050	93,50
Ožujak	-	-	1.050	77
Travanj	217	105	1.050	120
Svibanj	204	105	1.310	108
Lipanj	264	120	1.310	-
Srpanj	284,25	105	1.310	140
Kolovoz	363,75	105	1.360	184
Rujan	348	102	1.100	168
Listopad	-	-	2.240	140
Studen	459	-	4.360	112
Prosinac	-	-	4.660	116

Pomoćna knjiga (Salda-Ceonti) potječe iz 1930., a sadrži 380 numeriranih stranica veličine 34x39 cm. Ovjerena je žigom i potpisom *Poreske uprave* u Đurđevcu i taksenim markama u vrijednosti od 190 dinara. Stranice su bile vezane vrpcom, koje sada nema, i spojene pečatom *Poreske uprave* koji je potrgan, ali prepoznatljiv. Pri dnu stranice je žig *Trgovina Robert Brenner*. Knjiga sadrži popis kupaca i robe koju su kupovali na dug. Točno su popisani artikli popraćeni cijenom, te datumi i svote novca koje su dužnici naknadno uplatili. Obuhvaćena je 1930., 1931., i 1932. godina a dijelom i 1933. za manji dio kupaca. U tekstu će biti obrađeni podaci samo za 1930. u kojoj je zabilježeno 285 dužnika, od toga je bilo 38 izvan Đurđevca; iz Virovskih Konaka, Budrovca, Kalinovca, Čepelovca, Mičetinca, Ferdinandovca, Severovaca, Grkina, Trepči, Špišić Bukovice, Šandrovca i Bjelovara. Dužnici su ponajviše bili fizičke osobe, no na spisku se nalazi i 17 ureda i ustanova u Đurđevcu. U daljnjem tekstu sva imena, prezimena, imena ustanova, ureda i pojedinih artikala napisana su kao u originalu. Iako neću navoditi sva imena i prezimena kupaca, napominjem da se u popisu nalazi nekoliko njih s istim imenom i prezimenom koje bilježnik razlikuje upisanim kućnim brojem i ulicom. Nadalje, kod nekih kupaca navodi se kojim su se obrtom bavili, a spomenuto je čak i nekoliko nadimaka. Ovim podacima možemo donekle rekonstruirati profil kupaca, njihove potrebe za određenom robom, kao i pojedinačne cijene. U tabeli artikala upisani su samo oni koji se vode u knjizi, no to ne znači da u trgovini nije bilo i drugih. Dio njih je bez cijena koje nisam mogao odrediti jer se pod jednom cijenom nalazi po nekoliko artikala.

Seljaci su kupovali malo, samo ono što im je bilo nužno potrebno za kuhinju i domaćinstvo; šećer, sol, žigice, petrolej, alat, čavle, svijeće, posude, te raznu željeznu robu. Zanimljiv je popis robe koju su kupovala đurđevčka gospoda. Gospođa Elly Braun, supruga Šandora Brauna, vlasnika paromlina u Đurđevcu, ima poduži spisak: parket pasta, senf, rum, čačkalice, keksi, *Radion*, noćni lonac, čokolada, bademi, razno sjemenje, prazne boce za zimnicu, porculan, kvačice za rublje, bomboni, lješnjaci, četka za tepih i drugo. Mnogo od toga običan si puk nije mogao priuštiti. Zanimljivo je da je kupila i sodu za kuhanje domaćeg sapuna, iako je uzimala i kupovni. Znači da su i oni najbogatiji sami kuhali sapun za pranje rublja, a higijenski kupovali. Ukupni račun je iznosio 965,50 dinara, što je bila povećana svota. Robu je platila do kraja godine uplativši novac u nekoliko obroka. Dakako da to nije sve što je kupila te godine, već samo ono što je uzela na dug. Isti je slučaj i kod drugih kupaca. Sličan izbor robe imala je i Klara Nöthig iz bogate veleposjedničke obitelji. Između ostalog bili su tu: liker, sardine, kefica za zube, pletena boca, lavor, cacao, rum, *Radenska*, sapun i vanilija. Uz njih ću spomenuti i ljekarnika Alberta Majnarića koji je kupio električnu lampu (baterijska svjetiljka), naranče, bocu *Stock* ruma, krovnu ljepenu, štrcaljku za tijesto, kekse i patent boce. U delikatesama je pak uživao kateheta Ivan Šabarić koji je držao vjeronauk u građanskoj školi; *Gugenberg* kava, šećer, konjak i cvebe. Osim navedenih uglednih Đurđevčana treba spomenuti i ostale koji su se zadužili u dućanu: Šandor Lichtner, šef pošte Jelek, školski upravitelj Josip Lovашen, knjigovođa Stjepan Filipović, stolar Vjekoslav Hloušek, prof. Ivan Kranjčev, licitar Đuro Dolenčić, bravar Miroslav Šavor, fotograf Bolto Dobravec, listonoša Mijo Šegrt, Dragutin Ivković, licitar i uspješan biciklist; odvjetnik Josip Beganić, krojač Lujo Holler, agronom Josip Grgić, mesar i kobasičar Josip Kreszinger, gostioničar Božo Radošević, šumar Fabijan Jurković, orguljaš Franjo Glad i Luka Plazek, vlasnik pogona za proizvodnju soda vode.

Osobito su bili brojni obrtnici koji su na spisku imali uglavnom materijal i alat potreban za posao. Užar Ilija Mihalić uzeo je raznu užarsku robu; bravar Marijan Potec emailak i

strojno ulje; stolar Mijo Fuček staklo, ekspreslak, okove i tračnice za krevet, firmis, farbu, špirit, šelak i flintpapir; stolar Josip Bešenić imao je tutkalo, petrolej, binderšarafe, čavle, okove za ormar i laneno ulje; brijač Matija Valek feder za šiš. mašinu, sapun i *Radion*; krojač Ivan Bogdan ugljen za peglu, kantice ulja za šivačicu, ručicu za peglu i naprstnjak; gostioničar Stjepan Crnković čepove od pluta, a zidar Ivan Posavec šeflu i žlicu. Podosta materijala uzeo je limar Ivan Posavec, samo pocinčanog lima za 2.000 dinara kojeg je koristio za izradu žljebova, kao i ostalu robu za 750 dinara. Jedan od najvećih računa napravio je bravar Stjepan Posavec iz Ferdinandovca; za zakovice, turpije, ključeve, željezni i crni lim, mesing gumbi, nitne i reibere. Ukupno je to iznosilo 4.885 dinara, od čega je do 13. studena uplatio 4.797 dinara. Sve je to prevezio vlastitim automobilom jer je pod istu cijenu kupio i motorno ulje i benzin. Veće zidarske radove obavljao je Petar Krušec, što je vidljivo po vrsti materijala: klupko špage, katran, farbe, četke, gips, trska, vedrica (kanta), drot (žica), čavli, vrata za dimnjak, tutkalo, gruntkreide, laneno ulje, mesing rozete i penzli (kistovi). Tijekom godine uplatio je 762 od ukupno 1.470,50 dinara, dok je ostatak podmirio u 1931. godini.

Čak se i neki đurđevečki trgovci spominju kao dužnici. Vjerojatno su kupovali robu koju nisu imali u svojim trgovinama. Tako je Josip Berger, trgovac mješovitom robom, kupio po šest velikih i desertnih tanjura a uz nje i jedaći pribor, također za šest osoba. Tomo Orešković je uzeo pergament papir, uteg od 1 kg, špiralborer, dudlu, varalicu i željezo. Spomenutu robu ova dvojica kupila su za vlastite potrebe, dok je Jolanka Švedek, vlasnica trgovine u Kalinovcu, podizala robu na veliko: 100 kg sode, 90 kom. naranči, 40 limona, omotni papir, 2 kg papirnatih vrećica, 100 kg kristal sode, 10 vanilija, dvije kutije bombona i 1,5 t ugljena (1.848 din.).

Također možemo zaključiti da je veći broj đurđevečkih ureda, ustanova i društava isto tako uzimao robu: *Kraljevska pošta i telegrafski ured*, *Zemljišna zajednica* mjesne općine, paromlin *Švedek i drugovi* (strojno ulje i tovozna mast), *Ambulantorij za trahomatozne*, *Kraljevski kotarski sud*, župna crkva sv. Jurja, *Poreska uprava* (petrolej, žigice, metla), sportsko društvo *Graničar*, društvo *Sokol*, *Češko-slovenska banka d.d.* (stolna lampa), direkcija *Đurđevečke imovne općine*, *Hrvatsko pjevačko društvo Preradović*, *Prosvjetno društvo Zrinski*, *Općinsko poglavarstvo Kalinovac*, *Seljačka Sloga*, oružnička postaja te šumska uprava br. III. Njihova najčešće kupovana roba bio je petrolej. Poštanski je ured tijekom godine kupio 120 kg petroleja, tri cilindra za lampu i dva stijenja (1.098,30 din.); kotarski sud 116 litara, 12 cilindara, dva stijenja, dva sjenila za lampu, omot žigica i dvije stolne lampe, a sve to za 2.206,50 dinara (te godine uplatio 1.747,50 din.); *Poreska uprava* 50 litara petroleja, dva omota žigica i metlu. Vidimo da su te ustanove svijetlile petrolejskim lampama, iako je Đurđevac struju dobio prethodne godine iz Braunovog paromlina. Broj strujnih priključaka po svemu je sudeći bio malobrojan, mogli bi reći da su struju dobili tek oni koji su bili najbliži paromlinu.

Knjiga dužnika daje na znanje da je u Đurđevcu djelovala ambulanta za oboljele od trahoma, očne bolesti koja je tada bila veoma raširena. Njihov je spisak slijedeći: ručno ometalo, terpentinski sapun, kristal soda, pasta za pod, metla, žigice, sapun, sapun *Zlatorog*, špirit, ručna ribalica i *Sidol*. Dakle, materijal za održavanje čistoće prostorija i osobne higijene potreban za jednu zdravstvenu ustanovu. Prema vrsti ustanove razlikujemo i artikle. Crkva je tako nabavila: ometač, metle, petrolej, kuke za zid, čaše za vodu, tamjan, pocinčani lonac, ključ, četka za odijelo, škare, staklo, pozlata, špagu i čavle; *Graničar* vrpce i slova za sportske majice a *Sokol* pocinčanu žicu i čavle. Pretpostavljam da se koristila za izra-

du ograde oko vježbališta, budući da je račun naslovljen na njegovu tenisku sekciju, znači da su ograđivali igralište. Prema tome, možemo reći da se dvadesetih godina prošlog stoljeća u Đurđevcu igrao i tenis.

Tablica 3. Popis robe i cijena koji su navedeni u Pomoćnoj knjizi.

Alaun 1 kg	9,00	Nož za plug	30,00
Badem 1 kg	15,00	Obručnjak <i>Fuchs</i>	75,00
Bagljame za ljestve	25,00	Obruč za ključeve	3,00
Baterija za lampu	5,00	Oglavnik	15,00
Bič	4,00	Ogledalo	36,00
Bič i bičalica	25,00	Okovi za krevet	-
Biljeg	-	Okovi za ormar	-
Boca 3 lit.	9,00	Olovka	-
Boca 0,7 lit.	2,00	Ometač	27,50
Boca patent	15,00	Ometalo ručno	50,00
Boca pletena 15 lit.	70,00	Otirač za noge	-
Boca za krastavce	12,00	Panti za ljestve	30,00
Bomboni kutija	19,00	Papir omotni	-
Brus stolarski	23,00	Papir pergament	1,00
Brus za kosu	-	Papir za cigarete	-
Cacao	-	Pasta lanena	-
Cigarete	-	Pasta riblja	-
Cigarete <i>Sava</i>	-	Pasta za parket (kutija)	15,00
Cijev dimna	5,00	Pasta za pod (kutija)	15,00
Cijev gumena 1 m	14,00	Patrone cal. 16	-
Cikorija	-	Patrone <i>Flobert</i>	-
Cilinder za lampu	-	Pegla br. 4	60,00
toCinkveis	-	Penjača	10,00
Citronat	-	Penzlin	-
<i>Cognac</i> boca	60,00	Petrolej (kanta)	135,00
Crnilo za peć	-	Pila povlačna	60,00
Cvebe 1 kg	30,00	Pilica za vočke	-
Čačkalice	-	Piljak	10,00
Čarape	12,00	Pilschbandbeitel	18,00
Čaša za pivo	10,00	Ploča za štednjak	50,00
Čaša za vino	3,00	Pločica podložna	-
Čaša za vodu	6,00	Potkova	10,50
Čavli 1 kg	12,00	Pozlat	-
Čekić za bačvare	28,00	Preša za krumpir	20,00
Čekić za meso	20,00	Puška za kola	33,00

Čep pluteni	-	<i>Radenska</i> (boca)	4,00
Čepovi (kutija)	12,00	<i>Radion</i>	7,00
Česalo	-	Rafija za vrata	15,00
Četka	45,00	Reingla <i>Ideal</i>	27,50
Četka ručna	70,00	Reingla željezna 3 lit.	35,00
Četka za odijelo	15,00	Razglednica	5,00
Čokolada <i>Manner</i>	18,00	Reiber	-
Daska za plug	-	Repa (sjeme) vrećica	1,50
ntbDjetelina (sjeme) 1 kg	4,50	Ribalica ručna	8,00
Djetelina crvena 1 lit.	1,50	Rogači	-
Doza za cigarete	-	Rol za peć	45,00
Drot	-	Rozeta mesing	-
Drška za srp	-	Ručica za peglu	5,00
Dudla	2,00	Rum <i>Jamaica</i>	40,00
Duhan	-	Rum <i>Stock</i>	40,00
Dušice	-	Runilica za kukuruz	100,00
Ekspreslak 1 kg	30,00	Sačma 1 kg	20,00
Emallak (doza)	27,50	Salmiak	-
Farba	-	Sapun	9,00
Farba fasadna 1 kg	12,00	Sapun <i>Elida</i>	10,00
trightFarba laubgrinn 1 kg	10,00	Sapun <i>Radion</i>	20,00
Farba oker francuska	-	Sapun terpentin	9,00
Feder za šišmašinu	2,00	Sapun <i>Zlatorog</i>	9,00
Firnis	-	Sardine (kutija)	8,00
Firnis <i>Wandgrein</i>	-	Schnurhaken	-
Flinpapir	-	Senf (boca)	10,00
haFranck	-	<i>Sidol</i> (boca)	4,00
Galic 1 kg	9,00	Sjedalo za stolac	17,50
Gips alabaster	-	Sjekira	-
Grašak	-	Sjekirica	25,00
Gruntkreide 1 kg	2,00	Sjenilo za lampu	-
Gumbašnica	-	Smokve	-
Gumbi od mesinga	-	Soda za sapun	-
Gumija za cijepiti	-	Stakleni pehar	35,00
Igla šivačica	1,50	Staklo ornament	-
Jaja	-	Staklo	-
Kalafonij	-	Stenjak (stijenj) kom.	11,00
Kamen lužni 1 kg	10,00	Strojno ulje 1 kg	1,50
Kanta za mast	-	Sude porculansko	150,00
Kanta za mlijeko	25,00	Sumpor 1 kg	6,00

Kanta za vino 1,5 lit.	20,00	Svijeće	-
Kanta za vodu	15,00	Svila za štraifne sirova	-
Kapsli (paketić)	17,50	Šaraf binder	-
Karamele <i>Joka</i>	5,00	Šaraf na maticu	-
Karamele prsne	-	Šaraf torband kom.	2,50
Karike za kosu	-	Šećer 1 kg	15,00
Katran 1 kg	6,00	Šećer mljeveni 1 kg	15,00
Kava <i>Gugenberg</i> 1 kg	24,00	Šećer na glave	-
Kava <i>Hag</i> (omot)	27,00	Šefla	5,00
Kefa za krave	20,00	Šelak	-
Kefa za ribanje	12,00	Šinja	-
Kefa za sag	40,00	Škaf	45,00
Kefica za zube	-	Škaf pocinčani	35,00
Keksi <i>Mixed</i> 1 kg	60,00	Škare	25,00
Kišobran	55,00	Špaga (klupko)	6,00
Kit za staklo	-	Špiralbohrer	3,00
Klepac	15,00	Špirit 1 lit.	18,00
Kliješta za brnjenje	12,00	Štap	-
Kliješte	15,00	Štranga	15,00
Ključ	1,50	Štrcaljka <i>Schell</i>	30,00
Ključanica	7,00	Štrcaljka za tijesto	20,00
Kolomaz 1 kg	4,00	Švarba	-
Koljeno za dimnu cijev	-	Tamjan 1 kg	44,00
Konac	-	Tanjur	-
Konjak	60,00	Tanjur desertni	7,50
Kosa <i>Biser</i>	35,00	Tanju veliki	10,00
Kosa <i>Japan</i>	35,00	Tanjirić	4,00
Kosa <i>R.B.</i>	35,00	Tepsija	-
Kositar	-	Terpentin	-
Krema za cipele	7,50	Tinktura bronz	10,00
Kristal soda 1 kg	3,00	Točer (lijevak)	11,00
Kuka za zid	-	Tovotna mast 1 kg	15,00
Kvačica za prozor	-	Tračnice za krevet	-
Kvačica za rublje	-	Trnjak za vrata	4,00
Lampa električna	25,00	Trstika	-
Lampa frizir	10,00	Turpija	15,00
Lampa stolna	100,00	Tutkalo	-
Lampa viseća	200,00	Ugljen za peglu 1 kg	2,00
Lanac	6,00	Ular	-
Lanac pocinčani	30,00	Ulje laneno	-

Lanac za psa	6,00	Ulje za podmazivanje	-
Lanac za šaragle kom.	7,00	Ulje za šivačicu (kantica)	8,00
Lavor	20,00	Uteg 1 kg	10,00
Lemona	0,75	Utezi (garnitura)	50,00
360Lješnjaci 1 kg	40,00	Vanilija kom.	15,00
Liker	-	Vapno 1 kg	2,00
Liker <i>Graničar</i>	42,50	Varalica	1,50
Liko	-	Vaservaga	50,00
Lim bijeli (ploča)	15,00	Vaza za cvijeće	20,00
Lim crni	-	Vazelin	-
Lim pocinčani	-	Veidling	-
Lim željezni	-	Vijenac inpregnirani	350,00
Lonac noćni	20,00	Vijenac nadgrobni	320,00
haLonac željezni 5 lit.	55,00	Vodir	-
Lopata	18,00	Vrata za dimnjak	-
Luk	-	Vrećice papirne 1 kg	9,00
Ljepenka krovna (vez)	60,00	Vrpca svilena s natpisom	111,00
Mak	-	Vrpca za rolete	-
Malerton	2,00	Zvonec	-
Mandale	-	Željezarija za štednjak	120,00
Mesingštift	-	Željezo obručno	-
Metla	16,00	Željezo za hoblič	15,00
Metla <i>Reform</i>	20,00	Žica	-
Metlica	10,00	Žica bodljikava 1 m	15,00
Mišolovka	9,00	Žica paljena 1 kg	8,00
Mlin za mak	35,00	Žica pletena metar dužni	14,00
Mlinac za kavu	45,00	Žica pocinčana	-
Motika	28,00	Žica željezna	-
Möbllak	-	Žigice omot	10,00
Muholovka <i>Argus</i> 1 kut.	60,00	Žlica	6,00
Naprstnjak	1,00	Žlica mala <i>Gloria</i> 12 kom.	60,00
Naranča kom.	2,00	Žlica vel. <i>Gloria</i> 12 kom.	100,00
Nož	15,00	Žlica zidarska	-
Nož za cijepljenje	15,00	Žvalje 1 par	28,50

Prema kupljenoj robi možemo doznati čime su se ljudi bavili i koje su radove obavljali. Bilo je više kupaca koji su bili lovci, pa su kod Brennera nabavljali prazne patrone, sačmu i kapsle. Znači da nisu kupovali gotove patrone već su ih punili sami. Bili su to: Antun Lebinac, krojač iz Budrovca; Đuro Leščan, akcesist Gabrijel Petanjek, Martin Živko, Matija Velek, Mijo Marić, sudbeni pisar; krojač Milan Pintar, Italiko Fantoni i Mijo Topolčić, bivši opć. nadstražar. Marta Marčen je vapnila po kući, budući da je kupila 10 kg vapna; Petar

Sulimanec je obavljao radove u vinogradu (liče i gumija za cijepiti) kao i Đuro Mihinić koji je za gumije dao čak 26 dinara. Vjerojatno se puno bavio cijepljenjem. Pavao Drljanovčan, podvornik Poreznog ureda, po svemu je sudeći gradio novu peć jer je kupio rol, i ostalo željezo za peć u vrijednosti od 300 dinara. Mora da je to, gledajući cijenu, bila poveća peć, ili je pak uzeo nešto skuplje željezo. Petar Zrelec, umirovljeni odvjetnik i javni bilježnik, obavljao je veće radove po kući jer je od rujna pa do kraja godine uzeo: lopatu, dvije motike, sjekiru, čekić, čavle, staklo, kit za staklo, kefu za ribanje, *Sidol*, crnilo za peć, metlu, kristalnu sodu, firnis i 16 kg oker francuske farbe. Prema samo jednom artiklu saznali smo za snalažljivost tokara Matije Obranovića. Na prvi pogled čudno je da tokar kupuje 50 komada držaka za srp, koje inače sam izrađuje. Zsigurno mu je odgovarala cijena pa je kupovne drške prodavao pod svoje. Za Fabijana Lenardića znamo da je bio strastveni pušač utrošivši te godine oko 270 dinara na duhan i cigaretni papir. U knjizi se spominje i odvjetnik Vladimir Sabolić, koji je imao smrtni slučaj u obitelji uzevši na dug dva nadgrobna vijenca. Ostale robe nije imao. Kao motoraši, zapisani su Đuro Majstorović, te Fuček i Lazar kao partneri. Pod motorašem se smatrao vlasnik vršalice koji je seljacima vršio žito. Potvrđuje nam to kupovina veće količine benzina, strojnog ulja i tovozne masti u srpnju i kolovozu. Po kupljenom benzinu možemo znati i za vlasnike automobila u Đurđevcu 1930. godine. Bili su to gostioničar Dragutin Fišer i veterinar Julio Trukenbrod.

Na kraju treba reći i nešto o načinu vraćanja dugova. Novac su uglavnom donosili dužnici osobno, ali su u nekoliko navrata upisane i druge osobe po kojima su slali novac. Ubilježeno je i vraćanje novca preko *Češko-slovenske banke* tj. Čehobanke, i to za dug Martina Lončara iz Kalinovca i katehete Ivana Šabarića. Više njih je dug vraćalo raznim uslugama. Neki dugovi prenosili su se i na iduće godine pa je Robert takvima slao opomene a troškove pripisivao dugu. Petar Balatinec je podignuo tijekom godine robe (vapno 136 kg, vrata za dimnjake 7 kom., ornament staklo, željezo 50 kg, staklo 8 kom., crijep 44 kom.) za 780 dinara, da bi cijelu tu svotu vratio 21. siječnja 1931. Najmanji dug je imala Cilika Jug; 5 din. za razglednicu uzetu 28. veljače a plaćenu 4. ožujka. Uslugama su plaćali obrtnici a neki dug namirivali radom i podvozom. Lovro Topolčić se odužio davanjem jednog težaka (25 din.), Martin Živko u dva navrata manjim podvozom po 3 dinara, Mijo Jagatić za 25 dinara istovarivanjem vapna na željezničkom kolodvoru, brijač Matija Valek s tri brijanja i dva šišanja po 20 dinara, a postolar Ferdo Kovačić izradom novih cipela (275 din.), te jednim popravkom obuće (25 din.). Svi su oni na taj način vratili samo dio duga, dok su Mijo Berta i Mara Legradi sve svoje dugove vratili podvozom. Berta je dovezio svu naručenu robu s kolodvora i to 64 *foringe* u prosjeku sa po 10 dinara po jednom podvozu. Legradijeva je dug namirila s dva podvoza u Kalinovcu (60 din.), dopremom razne robe (155 din.), vapna (100 i 120 din.), galica i stakla (60 din.), ugljena (dva puta po 20 din.), benzina (40 din.) te prijevozom u Mičetinac (30 din.) i vinograd (30 din.). Dio dugovanja najlakše je podmirio Italiko Fantoni – jednom ulaznicom za filmsku predstavu, budući da je bio vlasnik kina *Apollo*.

Bilješke:

1. Branko BEGOVIĆ, Tri stoljeća Pitomače, Pitomača 1985., str. 47.; Branko BEGOVIĆ, Za gospodskim stolom pitomačkih obitelji Brenner i Götz, Podravski zbornik 2003., Koprivnica 2003., str. 109.; Nezavisnost, 17., 23. III. 1907.
2. Hrvatski državni arhiv Bjelovar, Registar za inokosne tvrtke (1876.-1942.),
3. HDA, Drugi đurđevački ceh (Obrtnička zadruga), Opći spisi 1885. – 1918., kut. 37.,

- Račun za svijeće od 20. ožujka 1895. izdan Drugoj obrtnoj zadrugi iz Đurđevca od strane gosp. Košaka, Brennerovog zastupnika.
4. Gruntovni uložak br. 388 katastralne općine Đurđevac, Gruntovnica Općinskog suda u Đurđevcu.
 5. Đuka TOMERLIN PICOK, Življeje v (naj)starešem Gjurgjevcu, Đurđevac 1898., str. 91.
 6. Izvještaji Bjelovarsko-križevačke županije za 1893. i 1898.
 7. Tjednik bjelovarsko-križevački, 48., 3. IX. 1893.
 8. Imenik dostojanstvenika i javnih službenika Kraljevine Hrvatske i Slavonije za 1899., Zagreb 1900.; Podravac, br. 6. 1894. i 2., 11. I. 1896.; HDA, Registar za društvene tvrtke (1876.-1941.).
 9. Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Mlinarstvo koprivničkog područja za vrijeme kapitalizma, Podravski zbornik 86., Koprivnica 1986., str. 32.
 10. Mato KUDUMIJA, Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac 1968., str. 113.; Podravac, br. 1., 1894.
 11. Hrvatske novine, 49., 3. XII. 1908.
 12. Dokumentacija Župe sv. Jurja, Župni ured Đurđevac.
 13. Dopsis je sačuvan zajedno sa knjigama Robertove trgovine o kojima je riječ u ovom tekstu.
 14. U Đurđevcu je živio trgovac Berger pa je vjerojatno to bio netko iz njegove obitelji.
 15. Podravac, 13., 21. III. 1896.
 16. Vladimir MIHOLEK, Prilog poznavanju povijesti obrtništva u Đurđevcu; Podravski zbornik 1993./94., Koprivnica 1994., str. 70. i 71.
 17. Kemijsko sredstvo koje se brzo suši i na drvenoj podlozi stvara zaštitni sloj (đurđ. *firmajz*).
 18. Prirodna smola koja se upotrebljava za lakiranje namještaja. Prodavala se u tvrdim pločicama.
 19. Vrsta brusnog papira za drvo.
 20. Vezni vijak.
 21. Alatka kojom se izrađuju navoji na cijevima i sl.
 22. Vrsta temeljne boje.
 23. Gumena duda za dječju bočicu.
 24. Zbunjuje prodaja na litre i kilograme. Vjerojatno je u trgovini petrolej prodavan u limenim kantama na kilograme i na rastakanje u litrama.
 25. Kalijev sulfat, stipsa; sredstvo za stezanje, lijepljenje i dezinfekciju.
 26. Alatka za izrađivanje držala za motike, lopate i sl.
 27. Spojnice, šarke za soboslikarske ljestve.
 28. Ometač ili ometalo; vrsta metle na duljem držalu kojom se metu zidovi i skida paučina.
 29. Cinkov oksid; bijela slikarska boja.
 30. Zaimača s rupičastim dnom.
 31. Turpija za brušenje pile.
 32. Dio kolske osovine.
 33. Elastično i otporno likovo vlakno dobiveno od nekih vrsta palmi. Uglavnom se upotrebljavalo za povezivanje u voćarstvu i za pletenje košara. U ovom slučaju vjerojatno je služilo kao zastor na vratima protiv muha.
 34. Amonijev klorid; upotrebljavao se u proizvodnji boja i kao lijek.
 35. Tvorničko ime sredstva za čišćenje metala; naziv svakog tekućeg sredstva za čišćenje.
 36. Pribadača.
 37. Čekić za klepanje kose.

38. Klin na kojem počivaju uglavnom veća vrata, kao na štaglju i sl.
39. Stolarsko ljepilo dobiveno posebnim postupkom od kostiju i kože životinja.
40. Duboka posuda za iskuhavanje (đurd. *vajglin*).
41. Posuda s vodom u kojoj kosac drži brus za kosu.
42. Niži činovnik u upravnoj (sudskoj, kotarskoj i sl.) službi.

IZVORI I LITERATURA:

1. Blagajnička knjiga (9. IX. 1919. – 31. XII. 1920.), Trgovina Robert Brenner Đurđevac, vlasnik Josip Cugovčan, Podravske Sesvete.
2. Branko BEGOVIĆ, Tri stoljeća Pitomače, Pitomača 1985.
3. Branko BEGOVIĆ, Za gospodskim stolom pitomačkih obitelji Brenner i Götz, Podravski zbornik 2003., Koprivnica 2003.
4. Bratoljub KLAIĆ, Rječnik stranih riječi, Zagreb 1984.
5. Drugi đurđevački ceh (Obrtnička zadruga), Opći spisi 1885.-1918., kut. 37., Hrvatski državni arhiv Bjelovar.
6. Dokumentacija Župe sv. Jurja u Đurđevcu, župni ured u Đurđevcu.
7. Gustav ŠAMŠALOVIĆ, Njemačko-hrvatski ili srpski rječnik, Zagreb 1975.
8. Hrvatske novine, 1908., Virje.
9. Imenik dostojanstvenika i javnih službenika Kraljevine Hrvatske i Slavonije za 1899., Zagreb 1900.
10. Izvještaji Bjelovarsko-križevačke županije za 1893., 1894., 1895., 1896. i 1898.
11. Mato KUDUMIJA, Đurđevac u svijetu i vremenu, Đurđevac 1968.
12. Mira KOLAR DIMITRIJEVIĆ, Mlinarstvo koprivničkog područja za vrijeme kapitalizma, Podravski zbornik 86., Koprivnica 1986.
13. Gruntovnica Općinskog suda u Đurđevcu.
14. Nezavisnost, 1907., Bjelovar.
15. Podravec, 1894. i 1896., Virje.
16. Pomoćna knjiga (Salada-Ceonti) 1930. – 1932., vlasnik Josip Cugovčan, Podravske Sesvete.
17. Registar za društvene tvrtke (1876.-1941.), Hrvatski državni arhiv Bjelovar.
18. Registar za inokosne tvrtke (1876.-1942.), Hrvatski državni arhiv Bjelovar.
19. Tjednik bjelovarsko-križevački, 1893. i 1898., Bjelovar.
20. Vladimir MIHOLEK, Prilog poznavanju povijesti obrtništva u Đurđevcu; Podravski zbornik 1993./94., Koprivnica 1994.